

BAB DUA

TINJAUAN TERHADAP KAJIAN BERKAITAN

2.0 Pendahuluan

Kajian mengenai perkamusan, aspek-aspek penyusunan kamus dan cara-cara penggunaan kamus telah banyak dilakukan sama ada di timur atau pun di barat. Begitu juga dengan kajian tentang penggunaan kamus di kalangan mahasiswa dan orang awam telah banyak dilakukan. Namun demikian kajian khusus mengenai penggunaan kamus dalam pengajaran dan pembelajaran bahasa Arab belum dilakukan. Oleh itu penyelidik akan menghuraikan dalam bab ini sorotan kajian-kajian lalu tentang bidang perkamusan dalam pengajaran dan pembelajaran bahasa kedua dan aspek-aspek perkamusan Arab di sekolah menengah.

Kajian-kajian terdahulu di kalangan guru, mahasiswa dan orang awam dibincangkan kerana ada kaitannya dengan aspek penggunaan kamus dalam kelas bahasa kedua. Dapatan daripada kajian ini penting untuk dijadikan kayu ukur penggunaan kamus sebagai bahan pengajaran bahasa kedua.

Di dalam bab ini, penyelidik akan menghuraikan sorotan terhadap kajian berkaitan dalam subtopik-subtopik berikut :

- 2.1 Sejarah perkamusan Arab di Timur Tengah.
- 2.2 Sejarah perkamusan Arab-Melayu di Nusantara.

- 2.3 Kajian tentang penggunaan kamus di dalam kelas bahasa kedua.
- 2.4 Kajian tentang sikap pelajar terhadap penggunaan kamus.
- 2.5 Kajian tentang masalah pelajar dalam penggunaan kamus.
- 2.6 Kajian tentang sikap guru terhadap penggunaan kamus.
- 2.7 Kesimpulan .

2.1 Sejarah Perkamusan Arab di Timur Tengah

Peringkat pertama penulisan kamus pada kurun ke-7 M adalah untuk memberi makna dan mentafsir *al-Quran* (Ramadhan Abd. Tawab,1983:229). Jadi, penulisan kamus Arab adalah untuk tujuan agama sebagaimana disebut oleh al-Kasimi:

“Arabic lexicography emerged in the seventh centry for religious reasons: Dictionaries were first written to explain the rare words which occurred in the koran and the hadith”

(al-Kasimi,1977:2)

Setelah kewafatan nabi, sahabat-sahabat menggunakan puisi dan prosa untuk mentafsir makna-makna perkataan yang tidak diketahui. Abdullah Ibn Abbas merupakan perintis bidang ini. Beliau mentafsir *al-Quran* dengan syair-syair dan menghuraikan makna *al-Quran* yang sukar dalam kitabnya *Gharib al-Quran* (Ramadhan Abd Tawwab, 1983 : 229). Setelah ajaran Islam berkembang, didapati semakin ramai orang-orang bukan Arab memasuki Islam. Sarjana Arab berusaha mengumpulkan perkataan Arab untuk mengelak daripada pencemaran bahasa. Terdapat banyak kitab yang menerangkan perkataan yang susah dan sukar difahami. Di antara pengarang kitab yang berkaitan dengan *Gharib al-Quran* ialah

Abu Fid Muarij al-Sadusi, al-Asma' dan Ibn Qutaibah. Semua kitab tersebut telah pupus kecuali yang dikarang oleh Ibn Qutaibah. Kemudian sarjana Arab mula menulis kitab-kitab ***Gharib al-Hadith*** untuk menjelaskan makna-makna perkataan yang sukar difahami. Di antara sarjana-sarjana Arab yang menulis kitab yang berkaitan dengan ***Gharib al-Hadith*** ialah Abu Umar al-Syaibani, al-Asma', dan Abu U**°**baid.

Sumber-sumber penulisan kamus Arab adalah daripada ***al-Quran***, hadis dan percakapan orang Arab yang diabadikan dalam bentuk puisi dan prosa. Orang-orang Arab yang dimaksudkan ialah orang-orang Arab fasih dan tulin yang tidak bercampur dengan bangsa-bangsa lain seperti yang berjiran seperti bangsa Rom, Parsi, Qibti dan India. Batasan masa pula ialah sehingga akhir kurun kedua Hijrah bagi penduduk bandar dan pertengahan kurun keempat Hijrah bagi penduduk luar bandar.

Penulisan kamus-kamus Arab pada peringkat awal tidaklah disusun secara sistematik. Antaranya disusun berdasarkan himpunan perkataan-perkataan tertentu mengenai binatang seperti kitab ***al-Ibil*** (Haywood 1965 : 42). Terdapat juga kamus yang disusun mengikut tajuk seperti mengenai kejadian manusia oleh al-Asma'i (Khalq al-Insān), ***Mabadi' al-Lughah*** oleh al-Iskafi dan ***al-Mukhaṣṣas*** oleh Ibn Sīdah (Mohd Zaki Abd. Rahman, 1993).

Terdapat kemajuan dalam perkamusan Arab dengan kelahiran kamus ***al-[°]Ain*** oleh al-Khalil b. Ahmad. Beliau mula menyusun kata entri mengikut susunan tertentu. Secara umumnya, penyusunan kamus di dalam bahasa Arab terbahagi kepada dua

sistem iaitu sistem susunan perkataan mengikut bidang atau tajuk tertentu dan satu lagi mengikut binaan perkataan. Kamus yang berdasarkan binaan perkataan pula terbahagi kepada empat katagori iaitu sistem pembalikan huruf berdasarkan bunyi atau suara (taqlibat al-sautiyyah), sistem pembalikan huruf berdasarkan abjad, sistem rima (aliran qafiah) dan sistem abjad biasa iaitu al-abjadiyyah al-^ʿadiyyah (Mohd Zaki Abd. Rahman, 1993 : 12 –14) .

Ramai sarjana mengikut aliran al-abjadiyyah al-^ʿadiyyah dalam menyusun kamus-kamus mereka. Aliran ini menjadi ikutan hingga ke hari ini. Al-Zamakhshari adalah pengasas aliran ini dan telah menyusun kamus *Asās al-Balāghah*. Antara kamus-kamus utama yang mengikut aliran ini ialah *al-Muʿjam al-Wasīṭ* (MW) iaitu satu-satunya kamus Arab semasa yang menjadi kebanggaan Arab khususnya Arab-Mesir, kamus *al-Misbah*, Kamus *al-Munjid* dan Kamus *Mukhtar al-Ṣiḥah* (Haywood, 1965: 108).

2.2 Sejarah Perkamusan Arab–Melayu di Nusantara

Mengikut A. Teuw (1964:389), dipetik daripada Ibrahim Ahmad (1994:4), kamus tertua di Nusantara adalah kamus dwibahasa Sanskrit–Melayu kuno pada abad ke-7M atau ke-8M. Dalam sejarah perkamusan di Indonesia dan di Malaysia perspektif perkamusan Melayu mengalami transformasi yang hebat dari segi kuantiti dan jenis kamus. Dapat disaksikan perkembangan yang hebat dalam bahasa moden di dunia sama ada di peringkat serantau atau di peringkat antarabangsa telah mencetuskan pelbagai kamus dwibahasa yang didasarkan pada bahasa padanan seperti bahasa

Inggeris, bahasa Belanda, bahasa Perancis, bahasa Parsi, bahasa Arab, bahasa Jepun dan sebagainya (Ibrahim Ahmad, 1994:6-71).

Perkamusan Arab di Nusantara adalah untuk memenuhi tuntutan ilmu bagi mendalami ajaran Islam . Melalui perkembangan Islam bahasa Arab yang berasal daripada bahasa Semitik dari keluarga bahasa Afro Asiatik (Homito–Semitik) iaitu bahasa kecil di Semenanjung Tanah Arab telah tersebar ke seluruh dunia termasuk ke Nusantara. Kamus Arab-Melayu terawal didapati lahir di Indonesia. Kamus tersebut ialah Kamus Melayu-Madagascar: Arab-Turki disusun oleh Frederick de Hautman pada tahun 1603. Kamus ini mengandungi pebendaharaan kata bahasa Melayu-Madagascar dan bahasa Arab- Turki. Selepas penerbitan kamus ini sehingga sebelum abad kedua puluh didapati tiada kamus-kamus Arab–Melayu diterbitkan baik di Indonesia maupun di Tanah Melayu (Ibrahim Ahmad, 1994:6-7).

2.2.1 Sejarah Kamus Arab-Melayu di Tanah Melayu

Sejarah perkamusan Melayu yang pertama dapat dikesan merupakan daftar kata dwibahasa iaitu **Daftar Melayu–Cina** memuatkan 500 perkataan pada zaman kesultanan Melaka, manakala kamus Melayu- Eropah yang pertama dihasilkan oleh Pigafetta berbentuk daftar kata Itali-Melayu dianggarkan disusun pada 1521. Kamus dwibahasa, bahasa Melayu-bahasa Inggeris yang pertama disusun oleh Thomas Bowry pada 1701 setebal 468 halaman (Noresah Baharom, 1993b:1125).

Sebelum abad ke 20 tidak ada kamus Arab-Melayu yang dapat dikesan. Kamus Arab- Melayu pertama ialah **Kamus Muhammad** oleh Muhammad Said Sulaiman

pada tahun 1916. Pada tahun 1931 lahir kamus *Idris al-Marbawi* iaitu kamus Arab-Melayu susunan Muhammad Idris Abdul Rauf al-Marbawi (Ibrahim Ahmad, 1994:12). Pada tahun 1936, pula lahir kamus Melayu susunan Major Dato' Haji Muhammad Said Suleiman. Ada 10,000 kata masukan dan gugus kata Sanskrit – Melayu, gugus kata Hindu–Melayu dan Cina-Melayu, gugus kata Arab-Melayu, gugus kata Jawa–Melayu, gugus kata Parsi-Portugis–Belanda dan Tamil (Amat Juhari Moain, 1994).

Pada tahun 1941, muncul *Kamus Hamidi*, kamus Arab–Melayu susunan Abd. Hamid iaitu mengandungi perkataan Arab yang dipinjam ke dalam bahasa Melayu. Pada tahun 1967 terbit kamus *Pustaka Melayu–Arab* susunan Abu Abdul Latif. Pada tahun 1985 lahir *Kamus Pustaka Melayu–Arab* susunan Abu Latif al–Syeikh Ahmad. Pada tahun 1987 diterbitkan *Perbendaharaan Kata Arab dalam bahasa Melayu* oleh Amran Kasimin. Pada tahun 1908 telah lahir kamus empat bahasa (aneka bahasa) *Kamus Arab–Parsi, Urdu dan Melayu* susunan Muhammad Jaafar Hj. Mulai. Pada tahun 1939 pula diterbitkan kamus tribahasa iaitu kamus *bahasa Inggeris–bahasa Melayu–bahasa Arab* susunan Mustapha A.R.Mahmud (Ibrahim Ahmad, 1994:12–14).

2.2.2 Kamus-Kamus Arab-Melayu di Pasaran Semasa

Daripada penyelidikan dan pemerhatian, pengkaji telah mendapati terdapat pelbagai jenis kamus Arab di pasaran dan diterbitkan oleh pelbagai penerbit. Sila lihat senarai nama-nama kamus di bahagian bibliografi. Antara penerbit-penerbit tersebut ialah Jahabersa, Thinker Library, Badan Cemerlang, Victory, Pustaka Syuhada, Nurulhas,

Darul Fikir, Tazmull dan Shafa. Terdapat pelbagai bentuk saiz dan cara penyajian. Kamus-kamus Arab-Melayu di pasaran akan diuraikan di bawah tajuk 2.2.2.1 kamus dwibahasa dan 2.2.2.2 kamus tribahasa. Kebanyakan kamus Arab-Melayu di pasaran tidak mencatatkan jumlah kata entri dan cara-cara merujuk kamus.

2.2.2.1 Kamus Dwibahasa Arab-Melayu

Terdapat pelbagai jenis kamus dwibahasa yang dihasilkan iaitu kamus Arab-Melayu atau Melayu-Arab atau Inggeris-Arab. Ada kamus yang memasukkan kedua-dua bahasa iaitu Arab-Melayu dan Melayu-Arab. Kamus yang paling banyak dihasilkan ialah kamus umum ditinjau dari aspek pengisian kamus dan kamus poket ditinjau dari saiz kamus.

2.2.2.1.1 Kamus Umum

Antara kamus dalam kategori ini ialah ***Kamus Arab-Indonesia*** oleh Mahmud Yunus (1991). Kamus ini mempunyai 510 halaman termasuk 29 halaman bergambar mengikut konsep sebagai lampiran tambahan tetapi tidak berwarna. Kamus ini sesuai untuk rujukan pelajar menengah rendah dan menengah atas, ada panduan cara penggunaan, cara penerangan tentang wazan-wazan dan cara menggantikannya.

Kamus lain ialah kamus ***al-Shatir Bahasa Arab-Bahasa Melayu, Bahasa Melayu – Bahasa Arab*** oleh Ustaz Nasry Yusuf (2001). Keistimewaan kamus ini, setiap kata entri diikuti perkataan berimbuhan sebagai subentri dan gabungan perkataan yang

berkaitan. Contohnya kata entri al-barīd (البريد) dimasukkan di bawahnya, maktab al-barīd (مكتب البريد) dan sunduk al-barīd (صندوق البريد).

Terdapat juga kamus *Akhbar bahasa Arab-bahasa Melayu, bahasa Melayu-bahasa Arab* oleh Zain Ys (2000). Keistimewaan kamus ini ada kata imbuhan dimasukkan sebagai kata entri tersendiri, memudahkan pelajar-pelajar merujuk kamus tanpa perlu mengetahui kata dasar. Kamus ini hanya sesuai untuk menengah rendah kerana kosa katanya yang terhad. *Kamus Cemerlang Melayu-Arab, Arab-Melayu* oleh Abd. Nuh & Oemar Bakri (1999) juga seperti kamus-kamus umum yang lain tidak menyebut jumlah entri, tidak ada panduan penggunaan dan tidak ada ilustrasi. Kamus ini terlalu tebal. Keistimewaan kamus ini ialah menyenaraikan tasrif dan memasukkan antonim.

Kamus seterusnya ialah *Kamus Nurul Bahasa Arab, bahasa Arab-bahasa Melayu* oleh Muhd Fadzil Kamaruddin (1999). Keistimewaan kamus ini mencatatkan jumlah entri sebanyak 18,000 perkataan, mudah dirujuk dan memasukkan tasrif. Kamus ini sesuai digunakan untuk rujukan pelajar menengah rendah dan pelajar menengah atas.

Terdapat juga *Kamus Idris al-Marbawi* karangan Idris al-Marbawi diterbitkan semula oleh Darul Fikir (1990) dengan pembaharuan percetakan huruf berwarna, menggabungkan dua jilid dan mengekalkan karya asal. Keistimewaan kamus ini mempunyai gambar-gambar ilustrasi bagi menghuraikan perkataan-perkataan entri dengan lebih jelas, memasukkan gambar-gambar, mengandungi antonim, sinonim, jama^c, tasrif dan mempunyai kosa kata yang jelas, sesuai untuk rujukan semua

peringkat pelajar, sama ada pelajar menengah rendah, menengah atas, universiti dan orang awam.

Kamus lain lagi ialah ***Kamus al-Kautsar Lengkap bahasa Arab-bahasa Melayu*** oleh Husin al-Habsyi (2000). Sesuatu yang menarik pada kamus ini ialah memasukkan halaman khusus gambar-gambar ilustrasi yang bermula dengan huruf-huruf berkaitan. Contohnya, sebelum memasukkan kata-kata entri yang bermula dengan huruf ba (ب) akan dihiaskan dengan gambar-gambar yang bermula dengan huruf ba (ب)

2.2.2.1.2 Kamus Mudah dan Kamus Asas

Kamus Mudahku “*My Easy Dictionary*” atau “*al-Kamus al-Muyassar*” oleh Mohd Azani et al. (2001). Kata entri disenaraikan mengikut konsep seperti di sekolah, pekerjaan dan sendi kata. Kamus asas pula ialah ***Kamus Jauhari bahasa Melayu-bahasa Arab, bahasa Arab-bahasa Melayu*** oleh Muhammad Abdul Latif (2001). Kata-kata berimbuhan disenaraikan secara berturutan selepas kata dasar, tetapi berdiri sendiri sebagai kata entri. Kamus ini mudah dibawa ke mana-mana dan sesuai untuk panduan asas pelajar-pelajar menengah rendah.

2.2.2.1.3 Kamus Poket dan Kamus Ringkas

Kamus poket lebih banyak didapati berbanding dengan kamus ringkas. ***Kamus Poket Arab Bahasa Melayu-Bahasa Arab*** oleh Mohd Azani Ghazali & Abd. Aziz Hassan (2000a) menyajikan keistimewaan transliterasi perkataan Arab dalam ejaan rumi.

Kekurangannya ialah tulisan terlalu kecil dan tiada kata imbuhan di bawah kata entri. Pengarang yang sama menerbitkan *Kamus Poket bahasa Arab-bahasa Melayu (2000b)* dan *Kamus Poket Arabic Dictionary English-Arabic (2000c)*. Keistimewaan kamus ini mempunyai transliterasi ejaan Arab menggunakan tulisan Rumi. Kamus ini sesuai untuk pelajar-pelejar bahasa Arab yang telah dapat menguasai bahasa Inggeris. Beliau sendiri menerbitkan *Kamus Poketku (Kamus al-Jib) bahasa-Melayu-bahasa-Arab (2001b)*. Kamus ini terlalu ringkas dan hanya sesuai untuk perbendaharaan kata asas. Kamus ringkas pula ialah *Kamus Ringkas bahas Arab-bahasa Melayu* oleh Mohd Azani & Abd Aziz (2000e). Keistimewaan kamus ini ialah kata entri disenaraikan dalam bentuk imbuhan bukan berdasarkan kata dasar.

2.2.2.1.4 Kamus Pelajar

Kamus ini dikarang oleh Husein Unang dengan nama *Kamus al-Tullab bahasa Arab-bahasa Melayu (1994)* sangat sesuai untuk rujukan semua peringkat pembelajaran dan untuk kegunaan orang awam. Keistimewaan kamus ini ialah memasukkan panduan cara rujukan, menyenaraikan kaedah tasrif, fi' l mujarrad dan fi' l thulathi, memasukkan kata-kata jama', tasrif, antonim, sinonim, masdar dan mempunyai kosa kata yang luas tetapi tidak menyenaraikan jumlah entrinya.

2.2.2.2 Kamus Tribahasa

Kamus tribahasa didapati paling banyak dalam bentuk bergambar dengan ilustrasi berwarna-warni yang menarik. Pengidangan kata entri adalah terhad dan hanya sesuai untuk pelajar-pelajar permulaan bahasa Arab.

2.2.2.2.1 Kamus-Kamus Bergambar

Kamus Bergambar Generasi Baru (Qamus al-Jil, al-Hadis, al-Musawwar oleh Othman Putih (2001). Kamus ini sangat baik dari segi persembahan isi dan ilustrasi yang berwarna dan menyenaraikan kata-kata entri mengikut 89 konsep. Dimasukkan juga kata sinonim, antonim, kata sendi dan kata kerja. Kamus seterusnya ialah *Kamus Bergambarku-My Picture Dictionary bahasa Melayu-bahasa Inggeris-bahasa-Arab* oleh Muhamad Azani Ghazali (2001). Huraian mengikut konsep dan dihiasi gambar berwarna serta ada transliterasi huruf Arab.

Terdapat juga *Kamus Bergambar Melayu-Inggeris-Jawi*, dihasilkan oleh Muhammad Hussain (2000). Kamus ini tidak menarik kerana ilustrasinya tidak berwarna dan tidak ada transliterasi Arab. Kamus seterusnya ialah *Kamus Berkelompok, bahasa Melayu-bahasa Inggeris-bahasa Arab* oleh Muhamad Jailani Hamzah (2000). Kekurangan kamus ini tidak mempunyai kata kerja dan kata sifat. Terdapat juga kamus bergambar *Kamus Anak Bestari bahasa Melayu-bahasa Inggeris-bahasa Arab* oleh Muhamad Firdaus et al.(2001).

2.2.2.2.2 Kamus-Kamus Lain

Kamus jenis ini ialah *Kamus Mudahku (My Easy Dictionary/ Kamus al-Musayyar)* oleh Mohd Azani Ghazali et al.(2001). Kamus ini mudah dibawa ke mana-mana dan dihuraikan dalam bentuk huraian konsep sesuai untuk pelajar-pelajar bahasa Arab permulaan. Kamus ini tidak menarik dari segi persembahan kerana tiada ilustrasi dan

tidak berwarna. ***Kamus Poket Arabic Dictionary-English Arabic*** oleh Mohd Azani & Abd Aziz Hassan (2000c) sangat sederhana. ***Kamus Mutiara Ilmi*** oleh Abdul Rahman Haqqi et al.(2001) tidak memasukkan kata imbuhan dan hanya mempunyai kata dasar sahaja.

Terdapat juga ***Kamus Mutiara Pelajar bahasa Arab-bahasa Inggeris-bahasa Melayu*** oleh Najib Sulaiman (2000). Kamus ini memasukkan tasrif, memasukkan kata imbuhan di bawah kata akar tetapi sebagai kata entri tersendiri bukan sebagai subentri . Keadaan ini menyulitkan pelajar untuk merujuk kamus. Manakala ***Kamus Melayu-Inggeris-Arab*** oleh Ishak Abas hanya sesuai untuk pelajar-pelajar menengah rendah sahaja kerana kosa katanya terhad. Terdapat juga ***Kamus - Inggeris*** oleh Abdul Nuh & Oemar Bakery (1986). ***Kamus Media Massa bahasa-Melayu-bahasa Inggeris-bahasa Arab*** oleh Muhamad Jailani Haji Hamzah (2000) baik untuk istilah-istilah dalam media massa.

2.3 Kajian tentang Penggunaan Kamus dalam Kelas Bahasa Kedua

Mengikut Hornby dan Parnwell (1972), kamus jika digunakan dengan baiknya dapat memberitahu pengguna lebih daripada bagaimana mengeja perkataan. Ia akan memperluas dan meningkatkan pengetahuan pengguna lebih jauh daripada mana-mana buku teks (Cowie, 1993:166). Bagi penggunaan kamus dalam kelas bahasa kedua pula menurut Thomaszczyk (1993:43-45) kebanyakan responden lebih suka menggunakan kamus dwibahasa. Kewujudan kedua-dua jenis kamus bahasa kedua-

bahasa pertama (b_2 / b_1) dan bahasa pertama-bahasa kedua (b_1 / b_2) adalah sangat perlu untuk pelajar bahasa asing.

Dalam penggunaan bahasa yang aktif lebih-lebih lagi dalam penulisan dan penterjemahan bahasa asing, kamus b_1 / b_2 merupakan satu-satunya buku rujukan yang ada. Kamus b_1 / b_2 memberikan maklumat perkataan. Jika kamus b_2 / b_1 didapati kekurangan daripada beberapa segi, kamus b_2 boleh dirujuk untuk maklumat sintaksis tentang perkataan (Tomaszczyk, 1993:43-50). Oleh itu, penggunaan kamus sangat penting dalam pengajaran dan pembelajaran bahasa kedua.

2.3.1 Jenis-Jenis Kamus yang Sesuai untuk Pelajar Bahasa Kedua (b_2)

Kajian Tomaszczyk terhadap 449 responden mendapati bukan sahaja pelajar bahasa asing permulaan dan pertengahan bergantung pada kamus dwibahasa tetapi juga guru bahasa sekolah menengah dan universiti semakin banyak menggunakan kamus dwibahasa daripada kamus ekabahasa b_2 dan kamus ekabahasa yang lain. Bagi guru-guru bahasa, hampir semua daripada mereka lebih suka menggunakan kamus dwibahasa, walaupun mereka memberi keutamaan yang kurang kepada kamus dwibahasa. Kajian James Baxter (1980) terhadap 342 responden juga mendapati kesimpulan yang hampir sama (Tomaszczyk, 1993:48).

Kajian Bejoint (1981) dipetik dalam Balasubramaniam (1997) terhadap penggunaan kamus ekabahasa bukan dalam bahasa native (kamus b_2) mendapati paling ramai pelajar merujuk kamus untuk mengetahui makna diikuti oleh tatabahasa, sinonim, ejaan, sebutan, gaya bahasa dan etimologi. Kajian Hartman (1983) dipetik dalam

Balasubramaniam (1997) terhadap kamus dwibahasa juga menunjukkan mencari makna menduduki tempat pertama diikuti oleh tatabahasa. Tempat ketiga kajian Hartman ialah penggunaan dalam konteks, ejaan, sinonim, cara sebutan dan etimologi. Kajian Doshi — Raveendran (1995), menyenaraikan kepentingan merujuk kamus seperti berikut mengikut turutan iaitu:

“ ... 79 % want clear explanation of words 78% want exact definitions of words, 66% want to know of words, 60% want to know other meaning of the word ... ”

(Doshi — Raveendran, 1995: 313-314).

Kajian-kajian ini memberi input yang besar kepada penyusun kamus, penerbit kamus dan pakar-pakar perkamusan untuk memenuhi kehendak pengguna supaya kamus-kamus yang diterbitkan sesuai untuk kelas bahasa kedua.

Battenburg dalam artikel “Introduction to English Lexicography” menyatakan pengalamannya sebagai pelajar kolej di Perancis. Beliau menyatakan sikapnya terhadap kamus dalam mempelajari bahasa kedua sebagai :

... I was disappointed with bilingual English–French and French–English dictionaries because they either misinformed me or neglected to answer my question all together . In contrast, the general monolingual French dictionaries I consulted were intended for native speakers and the information provided frequently was either difficult to understand or totally irrelevant for my needs...”

(Battenburg, 1991:8).

Doshi-Raveendran juga menyebut masalah kamus dwibahasa seperti yang dialami oleh Battenburg iaitu,

"The bilingual dictionary is both a fascinating and confusing book. Fascinating because it places side by side words from two different languages to allow readers to understand the other language in terms of semantic range, syntactic behaviour, collocability etc, all to varying extents. It is confusing because, often enough, the readers do not find exactly what they want. They are faced with lexical choices and will not know for certain the accuracy of their ultimate choices for their individual needs"

(Doshi — Raveendran, 1995:313).

Cowie mencadangkan dalam artikelnya "kamus English untuk pelajar bahasa asing" agar penyusun-penyusun kamus peka terhadap keperluan pelajar bahasa asing. Pertimbangan-pertimbangan pedagogi harus disatukan dengan faktor-faktor linguistik untuk pelajar-pelajar bahasa asing. Pelajar-pelajar b₂ lebih berminat untuk mendapatkan kamus untuk memberikan maksud yang jelas dan lebih lengkap tentang kata biasa. Penuntut-penuntut lanjutan menghadapi kesukaran menggunakan kamus untuk merujuk kata-kata yang kerap ditemui, kerana makna yang diberi mempunyai banyak pilihan, deretan kata terbitan, kata majmuk dan Idiom (Cowie,1993:140-145).

2.3.2 Masa yang Sesuai untuk Menggunakan Kamus.

Terdapat berbagai-bagai persoalan tentang masa yang sesuai untuk menggunakan kamus. Kamus hendaklah digunakan sebagai usaha terakhir. Langkah pertama ialah memahami teks secara keseluruhan berdasarkan konteks kerana kecekapan membaca ialah mendapatkan maklumat sebanyak mungkin dalam masa yang sedikit. Kamus

hanya digunakan sebagai usaha terakhir sekiranya usaha tersebut gagal. Penggunaan kamus yang terlalu kerap boleh menyebabkan fokus pembaca tertumpu pada perkataan-perkataan bukannya pada idea dan konsep (Lopez, 1987:14).

Cadangan Lopez sesuai untuk pelajar b₂, kelas lanjutan bukannya kelas permulaan kerana percubaan memahami perkataan berdasarkan konteks tidak akan memberi apa-apa faedah kepada pelajar-pelajar permulaan kelas bahasa kedua. Oleh itu kamus yang dapat memberikan bantuan dan maklumat yang tidak mengelirukan kepada pelajar permulaan adalah diperlukan.

2.3.3 Kamus Elektronik

Kamus-kamus elektronik amat sesuai digunakan dalam kelas bahasa terutama di sekolah-sekolah bestari. Pelbagai penemuan dan idea baru dalam bidang-bidang kecerdikan rekaan dan linguistik pengkomputeran telah menarik minat ahli leksikografi untuk memanfaatkan teknologi ini dalam kerja-kerja perkamusan (Ibrahim Ahmad, 1990 : 787). Ini kerana kaedah-kaedah tradisional menghambat pembinaan data-data korpus yang besar dan boleh menjejaskan kedinamikan bahasa (Noresah Baharom, 1993a : 61-63).

Kemunculan kaedah sistem GAT (Georgetown Automatic Translation System) diikuti oleh sistem TAUM (Universiti Montreal), sistem GETA di Perancis, ATLAS oleh Fujitsu di Jepun dan sistem Pivoi oleh NEC banyak membantu ahli-ahli leksikografi dalam beberapa aspek perkamusan (Ibrahim Ahmad, 1990 : 787-788). Pengkomputeran dalam kerja-kerja perkamusan melibatkan banyak proses antaranya

pengumpulan dan perakaman data termasuk atau perolehan kembali petikan teks, pengisihan dan pengabjadan termasuk pelemahan dan pemisahan homograf, aspek editorial dan proses analisis termasuk draf takrifan serta komposisi entri (Kipfer, 1984 : 58-62). Telah banyak kamus-kamus elektronik diterbitkan di seluruh dunia dengan kemajuan sistem berkomputer. Terdapat banyak masalah dalam kerja-kerja perkamusan berkomputer. Ladija Lordanaskaja dan Myunghee Kim (1984), menyenaraikan masalah dalam kerja penterjemahan mesin, antaranya ialah perbezaan antara bahasa sumber dan bahasa (native) atau b_1 dengan b_2 .

Walaupun begitu Svensen mengakui konkordans menggunakan komputer merujuk kepada kamus dwibahasa Inggeris-Swedan menunjukkan banyak keistimewaan misalnya entri utama kamus bahasa Swedan-Inggeris dapat dipilih dengan mengarahkan komputer meneruskan konkordans bagi kata kunci dengan fon kod normal dan makna kod katagori. Padanan Inggeris kata Sweden dapat dipanggil daripada ko-teks petikan masing-masing. Contohnya entri utama "gas", kata kuncinya "gas", kod fon "K" dan kod kategori "FR" (Svensen, 1993: 215-218).

2.4 Kajian tentang Sikap Pelajar terhadap Penggunaan Kamus

Sikap ialah gejala mental yang menjelmakan pandangan, pendapat, penilaian dan persepsi daripada mental diri individu sendiri sebagai didefinasikan oleh ahli psikologi sosial antaranya, menurut Ajzen (1983) dalam Halimah Hj Ahmad (1994 :1073):

"a disposition to respond favourably or unfavourably to an object, person , institution or event"

Sikap pelajar terhadap penggunaan kamus ada kaitannya dengan sikap pelajar terhadap bahasa. Kajian tentang sikap bahasa pula sering dikaitkan dengan motivasi mempelajari dan menguasai bahasa . Menurut Lado (1980 : 57), pembelajaran bahasa berhubung rapat dengan motivasi. Krashen telah membahagikan motivasi kepada integrasi dan instrumental. Motivasi integrasi ialah, keinginan untuk menganggotai masyarakat penutur bahasa kedua.

Motivasi instrumental pula ialah menguasai bahasa kedua selain untuk tujuan integrasi seperti untuk peningkatan diri dalam kerjaya, untuk usaha-usaha penterjemahan dan sebagainya. Motivasi instrumental yang tinggi akan dapat mengurangkan kesan negatif yang ditimbulkan oleh sikap yang negatif dari motivasi integrasi yang rendah (Krashen, 1981:22).

Dalam tesis Sarjana Fadilah Jasmani (1992), tentang penggunaan kamus dan kemahiran pelajar-pelajar Melayu menggunakan kamus menunjukkan setiap pelajar memiliki sekurang-kurangnya sebuah kamus umum atau kamus pelajar bahasa asing. Setakat ini belum ada kajian tentang kepopularan kamus di kalangan pelajar (Fadilah Jasmani 1994).

Kajian Nasaruddin mendapati 41.25% pelajar mengatakan mereka menggunakan kamus ekabahasa satu hingga tiga kali sebulan di kelas dan 45% mengatakan mereka menggunakan kamus dwibahasa sebanyak tujuh hingga sembilan kali sebulan (Nasaruddin Mat Hassan, 1999:81). Kajian-kajian menunjukkan pelajar tidak menjadikan kamus sebagai teman belajar, hanya menggunakan secara berkala sahaja.

2.5 Kajian tentang Masalah Pelajar dalam Penggunaan Kamus

Kajian Alex Priestly di kalangan guru dan pelajar untuk tujuan pemasaran kamus, mendapati perkara yang paling dibenci ialah tidak menjumpai apa yang dicari di dalam kamus, tulisan kecil dan kamus yang berat ataupun menjumpainya tetapi tidak memahaminya (Kamalia Abdullah, 1996:7). Untuk merujuk kamus, baik maksud apapun, pengguna kamus perlu tahu akan kata kepala atau entri pokok (Awang Sariyan, 1995:583). Pengajaran nahu secara diduksi iaitu secara “formal grammar” dengan cara menyediakan buku-buku dan latihan nahu dapat membandingkan sistem bahasa penutur dengan bahasa yang dipelajari dan dapat membantu mencari kata entri. Contohnya bagi kata al-katibu (الكاتب) kata entrinya ialah kataba (كتب) iaitu merujuk kepada kata akarnya. Hanya pelajar yang mahir tata bahasa Arab sahaja yang tahu kata akar tersebut.

Masalah pelajar dalam penggunaan kamus Arab- Melayu adalah berkait rapat dengan tahap penguasaan bahasa Arab. Pelajar-pelajar tidak menguasai dan tidak mahir dalam kaedah sintaksis dan morfologi yang merupakan tunggak kepada struktur nahu Arab yang lain. Pelajar tidak menguasai dengan baiknya tajuk sintaksis seperti aqsām al-kalimah wa °alamat kull al-tadhkir wa al-ta'nīth, al-Ifrād wa al-tathniyah wa al-jam° wa al-nakirah wa al-ma°ruf bi alif lam, al-dhamāir, ismal-isyarah wa al-ism al-mauṣul (اقسامُ الكلمة وَعَلَامَاتُ كُلِّ التَّكْثِيرِ وَالتَّأْنِيثِ، الْإِفْرَادِ وَالتَّثْنِيَةِ وَالْجَمْعُ وَالنَّكِيرَةُ (وَالْمَعْرُوفُ بِأَلِ الضَّمَانِ، اِسْمُ الْإِشَارَةِ، اِلِسْمُ الْمَوْصُولِ

(Mat Taib Pa,1998).

Dari sudut morfologi pula antara tajuk-tajuk yang tidak dikuasai oleh pelajar dan harus diberi penekanan ialah tasrif al-mādi, wa al-mudāri°, wa al-°amr, al-maṣḍar, wa al-musytaqqāt, al-af°āl, al-mujarradah wa al-mazīdah (تُصَرِّفُ الْمَاضِي) (Mat Taib Pa:1998). Kamus merakamkan bentuk kata yang dapat menjadi panduan pengguna bahasa. Kata kepala atau kata entri dalam kamus disertai dengan sub entri atau bentuk-bentuk turutannya.

Sebelum seseorang merujuk kamus terlebih dahulu melalui proses pegenalpastian perkataan dalam mental dikenal sebagai pencarian kata di tempat penyimpanan kata iaitu kamus mental. Terdapat pelbagai pendapat mengenai cara penyimpanan dalam mental. Mengikut sarjana Toft (1975) dipetik dalam Karim Harun (1998 : 49-57) mengatakan perkataan berimbuhan disimpan dalam bentuk kata dasar, manakala Stanners et al (1979) dipetik dalam Karim Harun (1998: 49-57) mengatakan perkataan berimbuhan disimpan sebagai kata dasar dan kata penuh. Walaupun terdapat perbezaan pendapat tentang cara penyimpanan tetapi teori ini tetap bersamaan dari segi pencarian kata dalam “ kamus mental”.

Oleh kerana pelajar tidak dapat menguasai struktur nahu bahasa Arab dengan baik maka mereka tidak dapat mencari dalam kamus mental dan tidak dapat mencari kata dasar bagi sesuatu perkataan. Masalah pelajar dalam penggunaan kamus bukan semata-mata berkaitan dengan kelemahan bahasa Arab dan pencarian dalam kamus mental, ia juga berkaitan dengan masalah cara penyajian dan pengidangan maklumat-maklumat dalam kamus. Terdapat beberapa aspek utama yang mencabar pelajar dalam penggunaan kamus.

(a) Sinonim

Sinonim merupakan suatu fenomena di mana banyak perkataan menunjukkan makna yang sama. Contohnya al-ḥiṭah (الْحِنْطَة) dan al-qamḥu (الْقَمْحُ) menunjukkan makna yang sama iaitu gandum. Pakar bahasa Arab kini bersepakat mengenai kewujudan sinonim berdasarkan beberapa syarat. Antara syarat tersebut mengikut Ibrahim Anis ialah kedua-dua perkataan mestilah digunakan dalam sesebuah masyarakat, berasal dari kumpulan masyarakat yang sama, digunakan dalam sesuatu masa tertentu dan salah satu perkataan bukanlah hasil perkembangan ujaran perkataan yang satu lagi. Berdasarkan syarat-syarat ini sinonim hampir tiada dalam bahasa Arab lama. Ia hanya berlaku dalam kesusasteraan, bahasa *al-Quran* dan bahasa pertuturan Rasulullah S.A.W (Mat Taib Pa, 1998).

Oleh itu sinonim jati tidak wujud yang wujud hanyalah kuasinonim. Palmer mengatakan sinonim jati dan lengkap agak sukar ditemukan. Palmer juga mengatakan sekurang-kurangnya ada lima cara kata-kata itu berbeza, pertama daripada dialek yang berbeza, kedua terdapat perkataan yang digunakan dalam gaya yang berlainan, ketiga sesetengah perkataan mungkin berbeza makna dari segi nilai emotif atau nilaian, keempat ada sebahagian perkataan terbatas menurut kolokasi dan yang kelima, memang betul banyak perkataan yang mempunyai makna yang berhampiran atau bertindih. Sinonim jenis inilah yang digunakan oleh penyusun kamus (Palmer, 1989:98-100).

Masalah pelajar bila merujuk sinonim di dalam kamus, ialah bukan semua kamus memasukkan sinonim bagi perkataan yang berkaitan. Hanya sesetengah kamus sahaja memasukkan sinonim sedangkan di dalam sukatan pelajaran menengah atas dan di dalam soalan peperiksaan SPM terdapat ujian mengenai sinonim dalam bentuk perkataan dan sinonim dalam binaan ayat.

(b) Antonim

Antonim menurut Harimurti Kridalaksana ialah laksem yang berpasangan secara autonomi iaitu oposisi makna yang berlawanan, misalnya tinggi-rendah (Harimurti Kridalaksana, 1984 :14). Menurut kamus Oxford antonim ialah kata yang berlawanan makna (2002). Abdullah Hassan memberikan pengertian antonim sebagai pertentangan makna seperti tua lawan muda; antonim ada pada kata nama, kata kerja dan juga kata sifat (Abdullah Hassan, 1989:245).

Terdapat perbezaan pendapat mengenai makna antonym di kalangan sarjana Arab. Sebahagiannya memberi makna antonim sebagai al-taḍād (التضاد) iaitu satu perkataan yang membawa makna yang berlainan bukannya bertentangan contohnya al-qur' (القرء) yang membawa maksud berhaid dan al-qur' (القرء) suci daripada haid. Al-Sayuti berpendapat kebanyakan perkataan al-mutaḍād (المتضاد) adalah berasal daripada polisem atau homonim. Ibn Darustawayh menolak kewujudan antonim yang berlainan makna ini dalam bahasa Arab (Mat Taib Pa ,1998).

Kamus semasa seperti kamus *Mukjam al-Wasit* dan kamus *Idris al-Marbawi* menyajikan antonim seperti yang difahami dan ditakrifkan oleh Abdullah Hassan dan Harimurti Kridalaksana iaitu antonim yang berlainan makna. Kamus-kamus semasa tidak banyak memasukkan antonim dalam menghuraikan makna. Contoh antonim dalam kamus *Mukjam al-Wasit* ialah al-ammah (الامة) “perempuan “main” lawannya jidd (جِدّ) iaitu “sungguh-sungguh” (MW2: 827).

Oleh kerana cara penghuraian makna menggunakan konsep antonim tidak begitu popular dalam kamus sama ada kamus ekabahasa atau kamus dwibahasa maka pelajar mengalami kesukaran mencari antonim. Palmer dalam buku *Semantik* mengatakan antonim merupakan objek yang biasanya diabaikan dalam buku-buku semantik, malah ia biasanya tidak diberi tempat dalam kamus (1989 : 103). Bagi sesetengah perkataan pula mereka tidak tahu kata dasar untuk mencari kata antonim . di dalam kamus. Contohnya perkataan julusun (جلوس) kata dasarnya ialah jalasa (جلس)

(c) Polisem

Menurut Kridalaksana polisem ialah pemakaian bentuk bahasa seperti kata, frasa dan sebagainya dengan makna yang berbeza-beza (Harimurti Kridalaksana, 1984:158). Abdullah Hassan memberi makna polisem sebagai satu perkataan yang mempunyai banyak makna (1989 : 245). Polisem menimbulkan kontraversi di kalangan ahli leksikografi dan juga ahli semantik kerana dikatakan mempunyai pertalian konsep dan perkaitan makna dengan homonim. Mengikut Lyons, homonim ialah satu

hubungan yang mengaitkan dua atau lebih laksem yang berbeza dan polisem ialah pelbagai makna iaitu sifat bagi satu laksem yang tunggal tetapi batas perbezaan ini kadangkala kabur (1994:33).

Palmer mengemukakan 3 cara untuk katagorikan perkataan sebagai polisem atau homonim. Pertama berdasarkan sejarah etimologi yang berbeza, maka ia dikendalikan di bawah kata entri yang berbeza sebagai homonim. Contohnya ialah 'bat₁' "sejenis mamalia berbulu semacam membren" dan 'bat₂' "sejenis belantan" dikendalikan di bawah homonim kerana berbeza sejarah etimologinya. Jika daripada etimologi yang sama dikendalikan sebagai polisem di bawah satu entri sahaja. Satu cara lagi ialah melihat makna terus sesuatu kata yang membawa maksud konsep literal, konsep metafora dan ujian ketaksaan. Walau bagaimanapun Noresah Baharom tetap mempersoalkan pengendalian ini kerana masih terdapat masalah-masalah untuk mengkatagorikan homonim dan polisem (Noresah Baharom, 1993c : 256-258).

Lyons juga menyokong pendapat Palmer dalam kebanyakan kes etimologi, menyokong intuisi penutur asli dalam hal berkaitan makna. Walaupun terdapat kekecualian, iaitu terdapat laksem yang dianggap tidak berkaitan oleh pengguna biasa sebenarnya adalah datang dari sumber yang sama contohnya ialah 'sole₁' "tapak kaki" dan 'sole₂' "sejenis ikan". Terdapat juga keadaan sejarah maknanya tidak berkaitan tetapi dianggap oleh penutur sebagai berkaitan dan sebagai laksem yang berpolisem contohnya 'shock₁' "shock of corn" sama dengan 'shock₂' iaitu 'shock of hair' (Lyons, 1994 : 34).

Al-Sayuti memberi contoh perkataan qada (قَضَى), mempunyai lima makna iaitu:

- i hakama (حَكَمَ) yang bererti telah menghukum.
- ii amara (أَمَرَ) yang bererti telah menyuruh.
- iii ‘a’lamu (أَعْلَمَ) yang bererti telah memberitahu.
- iv Sanaa° (صَنَعَ) yang bererti telah membuat sesuatu seperti kerja tangan atau ciptaan.
- v faragha (فَرَغَ) yang bererti telah selesai.

(MW2: 742)

Kewujudan polisem menimbulkan banyak kesulitan kepada pelajar kerana terpaksa memilih deretan makna yang disenaraikan di dalam kamus dan tidak dapat membuat penentuan pilihan untuk perkataan yang dikehendaki.

(d) Homonim

Homonim menurut Harimurti Kridalaksana ialah hubungan antara kata yang ditulis atau dilafazkan dengan cara yang sama dengan kata lain tetapi tidak mempunyai hubungan makna. Ada homografi dan homofoni. Homografi ialah hubungan antara kata-kata yang berbeza maknanya tetapi sama tulisan contohnya “tahu” makanan dan “tahu” faham. Homofoni ialah hubungan kata-kata yang berbeza makna tetapi sama lafaznya (Harimurti Kridalaksana, 1984:68). Mengikut kamus linguistik *A Dictionary of Linguistics and Phonetics* oleh Crystal (1985 : 149), homonim ialah istilah yang digunakan dalam analisis semantik dan merujuk kepada unsur-unsur leksikal yang sama bentuknya tetapi berbeza maknanya.

Homofon pula ialah sekumpulan perkataan yang sama dari segi makna atau ejaan seperti “bear” dan “bare”, sementara homograf ialah satu daripada sekumpulan perkataan yang sama ejaannya tetapi mendukung makna yang berbeza. Homonim membawa satu istilah yang lebih generik atau superordinat kepada homograf dan homofon. Dalam perbincangan ini homonim ialah homograf. Contoh perkataan homonim ialah al-^ʿain (العين) yang membawa beberapa makna antaranya ialah :

- i penglihatan
- ii anak perempuan
- iii salah satu mata wang emas dan perak

Kewujudan homonim dalam bahasa Arab kerana pelbagai dialek Arab dan boleh menyebabkan kesamaran dan kekeliruan makna. Homonim tidak terdapat di dalam *al- Quran*. Antara faktor kewujudan homonim dalam bahasa Arab ialah perpindahan makna dari makna asal kepada makna kiasan, kesilapan memahami sesuatu makna dan kesilapan itu terus dipakai, serta kewujudan pelbagai kabilah, penggunaan ungkapan kiasan yang masyhur dan mencapai taraf makna asal di dalam sesuatu dialek lalu melupai makna asal dan menggunakan perkataan yang baru (Mat Taib Pa, 1998). Kewujudan homonim juga, seperti polisem menyebabkan kesukaran pelajar memilih makna yang dikehendaki.

(e) Padanan Erti Terjemahan

Di dalam kamus cara biasa untuk menunjukkan makna ialah melalui padanan makna dan sinonim. Konsep makna menurut Betrand Russel dalam Ullman (1974) dipetik

dalam Zulkifly Hamid (1991: 571) menyokong pendapat Wittgenstein dengan mengatakan,

“ Sesuatu kata mempunyai makna yang kabur, dan makna yang jelas, hanya dapat diperolehi dengan melihat cara penggunaannya dalam bahasa dan makna diperolehi melalui penggunaan itu”

(Zulkifly Hamid, 1991:571).

Erti sesuatu ayat tidak semata-mata ditentukan oleh makna setiap perkataan yang membina sesuatu ayat tetapi oleh faktor-faktor lain, antaranya intonasi dan keperihalan penutur. Rumusannya, makna dianalisis melalui dua cara iaitu secara semantik dan secara pragmatik. Secara semantik ialah makna suatu ayat diperolehi dengan menentukan makna bagi setiap perkataan dan mengenal pasti bentuk hubungan struktur antara perkataan-perkataan yang membentuk ayat. Secara pragmatik pula ialah makna sesuatu konsep bergantung pada kesan amali (Zulkifly Hamid, 1991:571). Dalam kajian ini pentafsiran makna adalah secara semantik.

Masalah dalam padanan erti terjemahan ialah penelitian makna dan pencarian label. Setiap istilah sumber yang mahu dicari padanannya ialah satu gugus ciri makna atau konsep. Untuk mencari padanannya istilah sumber itu perlu terlebih dahulu dianalisis ciri konsepnya. Kamus yang baik dalam bahasa sumber merupakan ruang lingkup konsep-konsep bagi sesuatu istilah sumber. Menurut Umar Junus, makna dan terjemahan daripada bahasa asal (b_1) kepada bahasa sasaran (b_2) ialah pemindahan daripada wacana daripada bahasa asal kepada bahasa sasaran (1993:293). Hal ini memungkinkan pemakai bahasa sasaran (b_2) memahami wacana bahasa asal dan terjemahan difahami sebagai pemindahan pengertian dalam b_1 kepada b_2 . Penterjemahan akan menjadi sukar apabila terdapat perbezaan antara budaya . Ada

kata-kata yang sukar dicari padanannya. Terdapat juga kerumitan pencirian makna ayat dari segi kebenaran perlu dan hubungan yang setepatnya antara makna perkataan dengan makna ayat (Kempson, 1991 :34).

Selain daripada itu kamus istilah sangat berguna untuk memberikan kepastian konsep dalam bahasa sumber berasaskan “weltanschaungnya” iaitu dunia persekitarannya.. Masalahnya ialah konsep sesuatu istilah sering tidak serasi dengan konsep yang sedia ada dalam bahasa sasaran. Bukannya mudah untuk mencari kata Melayu yang dapat menampung konsep baru yang diwakili oleh istilah asing, oleh itu perluasan makna, penyempitan makna dan perubahan makna perlu dititikberatkan untuk memberi padanan dalam bahasa sumber. Terdapat beberapa cadangan untuk mengatasi masalah ini antaranya ialah mengimport butir-butir bahasa sumber ke dalam bahasa sasaran, memberikan parafrasa, mencipta unit-unit leksikal yang baru, meminjam butir-butir daripada sumber dan menggabungkan dengan butir-butir bahasa sasaran dan memberikan petunjuk dalam bentuk nota pengguna (Nor Azizah & Azizah, 1994: 1008).

(f) Masdar

Binaan masdar menimbulkan kesulitan kepada pelajar Melayu kerana binaannya yang kompleks. Pelajar-pelajar akan bermasalah untuk mencari masdar di dalam kamus atau pun mencari makna kata masdar . Pelajar-pelajar tidak mengetahui asal binaan kata masdar tersebut . Binaan yang kompleks tersebut dapat dilihat dalam huraian berikut:

- i maṣadīr al-afā'īl al-thulāthiyyah (مَصَادِيرُ الْأَفْعَالِ الثَّلَاثِيَّةِ)
 contohnya bukāun (بُكَاءٌ) adalah berasal daripada kata bakā (بَكَى)
 bererti suara tangisan.
- ii maṣadīr al-afā'īl al-rubā'īyyah (مَصَادِيرُ الْأَفْعَالِ الرَّبَاعِيَّةِ)
 contohnya mujādalatan (مُجَادَلَةٌ) berasal daripada kata jādala
 (جَادَلَ) yang bererti perdebatan.
- iii maṣadīr al-afā'īl al-khumāisiyyah wa al-sudāsiyyah
 (مَصَادِيرُ الْأَفْعَالِ الْخُمَاسِيَّةِ وَالسِّدَاسِيَّةِ) dibina di atas dua
 wazan. Sekiranya dimulai dengan hamzah wasal, maka dibina atas
 wazan madi dengan cara kasrah huruf yang ketiga dan ditambah
 huruf (alif) sebelum akhir contohnya ialah masdar bagi kata isytadda
 (اِسْتَدَّ) ialah isytidādan (اِسْتِدَادٌ). Sekiranya dimulai dengan ta' al -
 zaidah maka dibina di atas wazan madi dengan didammah sebelum
 akhir. Contohnya masdar bagi kata taqaddama (تَقَدَّمَ) ialah
 taqadduman (تَقَدُّمًا) (Ali al-Jarim dan Mustafa Amin, 1956:52-57).

(g) Jama' Taksir

Jama' taksir dibina di atas perubahan pada binaan kata mufrad sama ada
 dengan menambah pada perkataan mufrad seperti rajulun (رَجُلٌ) menjadi rijālun
 (رِجَالٌ) atau mengurangkan kata mufrad seperti kitābun (كِتَابٌ), kutubun
 (كُتُبٌ) atau pun dengan pertukaran baris seperti asadun (اَسَدٌ) menjadi usudun

(اِسْدٌ). Jama[°] taksir terbahagi kepada dua bahagian iaitu jama[°] qillat (جَمْعُ قِلَّة) dan jama[°] kasrah (جَمْعُ كَسْرَةٍ). Kepelbagaian bentuk ini menimbulkan kesukaran kepada pelajar-pelajar untuk merujuk kamus.

Jama[°] qillat ada 4 wazan (pola) . Di bawah ini disenaraikan pola-pola tersebut:

- i af[°]ul (اَفْعُلَ) → ah[°]ruf (اَحْرُفُ)
- ii af[°]al (اَفْعَالُ) → aqlāmu (اَقْلَامُ)
- iii af[°]ilat (اَفْعِلَاتُ) → arghifat (اَرْغِفَاتُ)
- iv fi[°]lat (فِعْلَاتُ) → fityat (فِتْيَاتُ)

Jama[°] Kasrah (جَمْعُ كَسْرَةٍ) ada 17 wazan (pola) antaranya,

- i fu[°]l (فُعْلُ) → humru (حُمُرُ)
- ii fu[°]ul (فُعُلُ) → kutubun (كُتُبُ)
- iii fu[°]al (فُعَالُ) → suwara (صُورُ)
- iv fi[°]al (فِعَالُ) → qita[°]a (قِطَعُ)

(Mubarak, 1973:35).

(h) Fi'l Thulathi Mazid

Fi'l thulathi mazid adalah kata kerja yang menerima penambahan huruf-huruf imbuhan tertentu pada bentuk tertentu yang menyebabkan perubahan makna nahunya (Ghazali Abas, 1986:70). Proses penambahan ini melibatkan imbuhan satu huruf, dua huruf dan tiga huruf. Penambahan-penambahan huruf menyebabkan pelajar

menjadi keliru untuk mencari kata dasar bagi merujuk kamus. Berikut adalah contoh-contoh fi'l thulathi mazid tersebut :

- i imbuhan satu huruf contohnya lakama (لَكَم) menjadi lākama (لَكَمَ) yang bererti bertumbuk. Huruf imbuhan nya ialah huruf alif (ا) selepas lam (ل)
- ii imbuhan dua huruf contohnya daraba (ضَرَب) menjadi tadāraba (تَضَارَب) yang bererti saling pukul memukul. Huruf imbuhan nya ialah ta' (ت) dan huruf alif (ا)
- iii Imbuhan tiga huruf contohnya ghafara (غَفَرَ) menjadi istaghfara (اسْتَغْفَرَ) yang bererti memohon keampunan. Huruf imbuhan nya ialah hamzah yang berharis di bawah, sin mati dan ta' yang berharis di atas iaitu alif, sin dan ta' pada awalan kata.

(I) Masalah-Masalah lain yang dihadapi oleh Pengguna Kamus

Masalah lain yang dihadapi oleh pengguna kamus banyak berkaitan dengan aspek nahu kerana terdapat perbezaan antara ciri-ciri nahu bahasa Melayu dan nahu bahasa Arab (Mat Taib Pa, 1998). Aspek-aspek yang paling ketara menimbulkan masalah dalam merujuk kamus antaranya fi'l mu'tal (فعل معتل), masa atau kala dan derivasi. Fi'l mu'tal ialah kata kerja yang terdiri daripada huruf-huruf alif, waw dan ya' . Huruf-huruf ini menimbulkan kesukaran dan kekeliruan kepada pelajar dalam pembentukan kata kerja fi'l mudāri', fi'l 'amr dan fi'l maḍi. Contoh fi'l maḍi waqafa

(وَقَفَ) menjadi yaqifu pada fi'īl mudāri' (يَقِفُ) dan menjadi qif (قِف) pada fi'īl amr.

Dari sudut masa atau kala dalam bahasa Arab, pada asalnya difahami dari bentuk kata kerja itu sendiri kerana kata kerja dan masa dinyatakan serentak. Kata kerja dalam bahasa Arab terbahagi kepada tiga jenis iaitu fi'īl māḍi (فعل ماضى), fi'īl mudāri' (فعل مضارع) dan fi'īl amr (فعل امر) yang menunjukkan kepada masa tertentu. Fi'īl māḍi (فعل ماضى) menunjukkan kepada masa lepas seperti kataba (كَتَبَ) yang memberi makna dia telah menulis. Fi'īl mudāri' menunjukkan kepada masa sekarang atau akan datang, mengikut konteks ayat seperti yaktubu (يَكْتُبُ) yang bererti dia sedang atau akan menulis. Fi'īl amr (فعل امر) menunjukkan kepada masa akan datang, disebabkan maknanya adalah suruhan seperti uktub (اكتب) memberi makna tulislah.

Dalam bahasa Melayu kata kerja dan masa merupakan dua perkara yang berasingan dan tidak dinyatakan serentak tetapi dalam bahasa Arab dinyatakan serentak. Kesulitan ini ditambah lagi dengan sifat kata kerja itu yang juga menunjukkan kepada genus dan bilangan secara serentak. Sebagai contoh kata kerja, kataba (كَتَبَ) yang memberi makna dia seorang lelaki telah menulis menunjukkan kepada pelakunya ialah lelaki. Bilangannya ialah seorang dan kalanya ialah masa lampau (Mat Taib Pa, 2001: 143-144).

Derivasi ditakrifkan sebagai terbitan sesuatu perkataan dari satu perkataan lain yang ada persamaan antara kedua-duanya dari sudut makna tetapi berbeza dari sudut perkataan. Ia merupakan perubahan dalaman sesuatu perkataan. Contoh derivasi adalah seperti berikut :

Kātib (كَاتِب)	————→	penulis
Maktūb (مَكْتُوب)	————→	yang ditulis
Maktab(مَكْتَب)	————→	pejabat atau meja
Maktabah(مَكْتَبَة)	————→	perpustakaan atau kedai buku

Perkataan yang disebut di atas diterbitkan daripada perkataan kataba (كَتَبَ). Kata kerja yang mempunyai akar kata tiga huruf dapat menerbitkan 34 pola kata kerja dan 7 pola kata nama. Di samping itu terdapat tidak kurang daripada 10 pola kata kerja yang berlaku penambahan huruf kepada akar kata kerja tiga huruf. Semuanya akan membentuk 410 pola. Ini tidak termasuk kata kerja yang mempunyai akar kata lebih daripada tiga huruf dan pola-pola penambahan yang kurang digunakan. Pelajar-pelajar Melayu menghadapi kesukaran mengenal kata dasar yang menerbitkan kata-kata terbitan untuk merujuk kamus (Mat Taib Pa, 2001 : 136-137).

(j) Aspek-Aspek lain dalam Bidang Perkamusan

Terdapat banyak masalah dalam bidang perkamusan. Antaranya ialah etimologi, penterjemahan idiom, perkaitan perkataan dan hubung kait dengan budaya. Perkataan disebut berbeza oleh orang yang berbeza dan berlaku ketakselarasan istilah.

Etimologi atau asal usul kata merupakan suatu aspek yang penting dalam sesebuah kamus. Bagi kebanyakan kamus, pemasukan unsur etimologi bukan satu kemestian kerana pemasukannya menuntut suatu penyelidikan yang rapi dan gigih.

Penterjemahan idiom menimbulkan banyak masalah. Menurut Catford (1965) dipetik dalam Muhammad Bukhari Lubis (1994 : 47) terdapat perkataan-perkataan yang tidak dapat diterjemahkan dari segi budaya dan dari segi linguistik. Oleh itu beberapa kaedah terjemahan digunakan antaranya ialah pinjam terjemah seperti syahrul al-[°]asal (شَهْرُ الْعَسَلِ) menjadi bulan madu. Kaedah seterusnya ialah gantian peribahasa dalam bahasa sumber, ungkapan tidak figuratif digantikan dengan ungkapan figuratif contohnya hadiyyat tizkariyyat (هَدِيَّةٌ تَذَكُّرِيَّةٌ) menjadi tanda mata (Muhammad Bukhari Lubis, 1994 : 47-52).

Bukan semua kamus dapat membantu menyelesaikan permasalahan. Pengarang kamus mesti mengetahui latar belakang sosial masyarakat Arab untuk menterjemahkan idiom ke dalam bahasa Melayu (Muhammad Bukhari Lubis, 1994 : 47-52). Perkaitan perkataan dan hubung kait dengan budaya juga banyak menimbulkan masalah. Banyak ungkapan Arab yang berbeza maknanya dalam budaya Melayu. Contohnya ialah panjang tangan dalam bahasa Arab membawa makna suka melakukan kebajikan, sedangkan di dalam bahasa Melayu membawa maksud suka mencuri (Mat Taib Pa,1998).

Masalah lain ialah ketidakselarasan istilah dalam perkamusan contohnya ketidakselarasan istilah antara peringkat-peringkat pembelajaran. Dalam kamus istilah biologi untuk pengajian tinggi (IBPT), “aieral roat” diberi makna sebagai “akar udara” dan dalam daftar istilah biologi kurikulum baru sekolah menengah (IKBSM) “aieral roat” diberi makna “akar aerial” (Noresah Baharom, 1990: 709).

Pakar-pakar peristilahan memerlukan perkhidmatan dalam talian untuk semua tugas mereka yang berkaitan dengan penyusunan kamus bagi tugas perundingan mereka dalam penasihat tentang penggunaan. Keperluan mereka yang kerap ialah rujuk silang dalam pengkalan data, supaya dapat menentusahkan banyak hubungan pada konsep, leksikal dan tahap pragmatik. Mereka juga memerlukan kumpulan output senarai bagi penentusahan ketepatan masukan sejagat. Bagi penerbitan kamus daripada pengkalan data peristilahan, sejumlah besar datanya perlulah diselenggara dengan mudah dalam bentuk modus kumpulan yang akhirnya mewujudkan salinan cetak. Keperluan konvensional masih bersifat pemilihan masukan berabjad dengan bentuk jenis biasa maklumat perkamusan yang mengecualikan sumber rujukan (Sager, 1995 :223-224).

Pada zaman awal berlakunya pendidikan bahasa secara formal di bahagian manapun di dunia ini kamus memang menjadi salah satu sumber pengajaran bahasa yang penting sebagaimana kata H.G. Tarigan (1985), dalam Awang Sariyan (1995 : 581),

Kamus tidak hanya sekadar pencatat atau perakam makna kata, jauh daripada itu dalam beberapa hal kamus merupakan tempat penyimpanan pengalaman-pengalaman manusia yang telah diberi nama. Dengan demikian merupakan sarana penting bagi pengajaran kosa kata dan pengajaran semantik. Kamus memberi informasi mengenai derivasi kata, makna kata, ungkapan, kata asing, kata ganti diri dan singkatan.

Awang Sariyan (1995 : 581)

Sikap guru terhadap kamus amat penting untuk menentukan sama ada kamus sebagai sumber pendidikan bahasa atau sebagai bahan simpanan. Dalam artikel Awang Sariyan merakamkan bagaimana seorang guru bertanyakan makna perkataan “rahap” kepada hampir semua muridnya sehingga loceng berbunyi. Makna yang dikehendaki ialah “kain penutup mayat”. Ini menggambarkan sikap guru terhadap penggunaan kamus yakni kamus tidak mendapat tempat dalam pengajarannya (Awang Sariyan, 1995 : 580).

Dapatan soal selidik Mohd Noor Awang mengenai penggunaan kamus di kalangan guru-guru bahasa Melayu mendapati seramai 8 orang daripada 17 orang guru tidak pernah menggunakan kamus sebagai bahan pengajaran bahasa (1988:58-61). Kajian Nasaruddin terhadap 10 orang guru bahasa Inggeris juga menunjukkan hanya 20% daripada mereka mengatakan mereka amat kerap menggunakan kamus (1999:103).

Merujuk kepada penggunaan kamus dalam kelas bahasa kedua, ramai guru b₂ enggan menggunakan kamus dwibahasa kerana terpengaruh dengan cara pengajaran "Direct Method" yang mengecam kaedah penterjemahan dalam pengajaran. Mereka juga mempengaruhi pelajar-pelajar supaya tidak menggunakan kamus dwibahasa kerana mempunyai nilai yang rendah. Mereka juga membuat tanggapan yang salah terhadap kamus dwibahasa. Mereka mengatakan pembelajaran menggunakan kamus dwibahasa gagal memberikan maksud sebenar sesuatu perkataan dalam bahasa kedua, tidak dapat memahami maksud sebenar ayat dalam bahasa kedua dan gagal menguasai tata bahasa bahasa kedua dengan tepat (al-Kasimi, 1977 : 103).

Sikap guru ini mesti diperbetulkan bersesuaian dengan pendapat Catford yang dirakam di dalam al-Kasimi. Catford menentang pengajaran bahasa asing yang tidak menggunakan bahasa ibunda. Beliau sebaliknya menyarankan penterjemahan dalam kelas pengajaran bahasa asing (al-Kasimi, 1977 : 103).

Sikap guru terhadap penggunaan kamus adalah penting kerana ia akan mempengaruhi sikap pelajar terhadap kamus dan b₂. Menurut Widdowson (1978), dalam Zulkifli (1990 : 188), guru memainkan peranan penting menyedarkan fungsi-fungsi bahasa kedua di kalangan pelajar. Guru hendaklah mendedahkan kepada pelajar bahawa pengetahuan dalam bahasa kedua adalah kunci ilmu dan alat komunikasi berkesan antara bahasa dan antara bangsa.

Kamus adalah dilihat sebagai bidang linguistik terapan malah domain perkamusan bukan hanya mempunyai maklumat linguistik tetapi meliputi maklumat bukan linguistik seperti sosiologi, psikologi sejarah dan sebagainya. Oleh sebab perkembangan perkamusan merupakan usaha akademik, maka penyusunannya menuntut penyelidikan yang rapi, cermat, memakan masa serta keterampilan ahli penyusunnya. Semakin kurang kerancuan yang berlaku semakin tuntas kamus yang dihasilkan (Ibrahim Ahmad, 1994 : 66). Menurut Asmah Hj Omar(1987a), tugas kamus boleh memperpanjangkan kekeliruan dan juga memberi hayat kepada kata kerana jika kamus tidak lengkap dari segi maknanya, maka akan berlaku kekeliruaan. Asmah menyebut kes “saman Abu Jahal” di Melaka, mengenai pertikaian makna perkataan Abu Jahal tetapi apabila dirujuk kamus perkataan ini tidak dimasukkan di dalam kamus menyebabkan kekeliruan.

Kamus yang baik menurut Frank Foley, Pengarah Urusan Penerbitan Harper Collins Asia dalam the Sun Magazine (Kala, 1995 : 32) ialah:

“... The full sentence definition helps new readers understand the meaning better...”

Kipfer juga mencadangkan supaya dapat menentukan audien kerana katanya:

“ The foreign student requires simplification, the scholar needs as much information as the lexicographer can give, the vocabulary and extent of the information must suit the target audience...”

(Kipfer, 1984: 71).

Kyohei Nakamoto berkata penyusun kamus yang baik ialah penulis berkebolehan, tahu menulis artikel, seorang guru yang berkebolehan, harus menjadi pengguna kamus yang baik, harus menjadi pengkritik yang bijak, tahu selok belok penerbitan, menjadi penyunting yang hebat, menguasai pengetahuan linguistik dan leksikografi, serta harus memiliki penguasaan yang baik dalam bahasa-bahasa (Ibrahim Ahmad, 1994:140) .

Kamus yang baik menurut Sulaiman Masri ialah kemampuan sesebuah kamus menyelesaikan masalah tentang bahasa yang dihadapi dari semasa ke semasa, kritiria luaran dan dalaman yang berkualiti. Antara kritiria luaran ialah kulit yang menerangkan judul kamus, warna, latar, warna rupa huruf, nama penulis, nama editor, tahun penerbitan, jenis kertas dan sebagainya. Kritiria dalaman pula ialah pemerian entri untuk siapa kamus disusun, diikuti cara petunjuk menggunakan kamus, penggarapan entri yang berjaya memperlihatkan keseluruhan hubungan antara aspek-aspek makna imbuhan dan sintaksis yang sekaligus menampilkan kesan ketatabahasaan setiap wacana yang dipaparkan (Sulaiman Masri, 1994).

Daripada pelbagai pendapat dapat disimpulkan bahawa kamus yang baik melibatkan kerjasama semua pihak yang terlibat seperti penulis, penyunting, penerbit, ahli bahasa dan ahli leksikografi. Sebelum sesuatu kamus diterbitkan usaha dan penyelidikan rapi perlu dijalankan untuk menghasilkan pengidangan maklumat-maklumat perkamusan yang dapat memenuhi kehendak pengguna. Oleh itu DBP haruslah berusaha menerbitkan Kamus Arab-Melayu yang baik dengan kerjasama pihak-pihak yang berkaitan .